

Transkribering Inspektionspodden avsnitt 4

Hej och välkommen till Inspektionspodden – en podcast från Skolinspektionen. Med den här podden vill vi ta upp intressanta ämnen och områden som vi har granskat och som fått stor uppmärksamhet. Jag som leder det här samtalet heter Agnes Gidlund och är pressansvarig på Skolinspektionen. Idag ska vi prata om skolinspektioner i andra länder och om det finns skillnader. Vi får till exempel ofta höra att den engelska skolinspektionen Ofsted har skarpare verktyg än vad vi har, men stämmer det verkligen? Det och mycket mer ska vi prata om här idag och för att göra det på bästa sätt så har jag med mig Skolinspektionens generaldirektör Helén Ängmo. Välkommen.

– Tack så mycket.

Då tänker jag att vi hoppar igång. Du är ju expert på det här med skolinspektioner, eller hur?

– Ja, expert vet jag inte. Men hur som helst så är det ju så att vi från Skolinspektionens sida deltar väldigt aktivt i ett internationellt nätverk som heter SICI. Det består av inspektioner som finns ute i Europa. Det är 37 medlemmar och det är länders inspektioner som är med där, eller länders regioner och delstater, för ibland kan det vara så att olika regionala delar av ett land har olika inspektioner. Men det är mycket samarbete och vi tittar på hur vi utformar våra modeller, vad är viktigt i inspektion och vad finns det för lärdomar?

Och hur ser det ut i Norden om man tittar på det då med inspektion?

– Ja, i Norden så är det ju så att Sverige sticker ut genom att vi då har en separat skolinspektion och den har också många verktyg. I Finland till exempel så har man inte någon inspektion alls, men man kan säga att där å andra sidan är det ju då väldigt liten andel friskolor. Norge har en inspektion fast inom då sitt Utdanningsdirektorat som det heter. De är väldigt inriktade på friskolors ekonomi, för där är det då inte tillåtet att gå med vinst. Och sedan så finns det även inspektion på regional nivå i Danmark. Men man kan säga att Norden är inte det område där det finns flest inspektioner, utan det är ju ute i Europa, där framförallt England och Holland är de som har inspektion sedan lång tid. De har hundraåriga anor och där har man byggt ut den på ett kraftfullt sätt.

Men vet du hur det ser ut i de andra länderna? Finns det något i varje land som motsvarar skolinspektionen?

– Man kan väl säga att det finns någon form av inspektion i de flesta europeiska länder. Men det kan skilja sig åt hur den är utformad. Och en del har ju väldigt mycket undervisning i fokus och att man betygsätter hur undervisningens kvalitet ser ut. Sedan så finns det de som har ett större fokus då på de ansvariga, alltså det vi kallar för huvudmannen i Sverige. Men det kan ju vara ägarna eller de som står bakom en skola. Sedan så finns det ett land, Frankrike till exempel, där då inspektionen mer granskar om lärare sköter sitt jobb utifrån vissa kriterier och utifrån legitimation, till exempel den form av legitimation som de har. Så det är lite olika. Men mest vanligt är det ju att man granskar de som är ansvariga för skolan.

Och det är lite intressant för ibland så får vi ju till oss att vi granskar lärare. Det gör vi ju inte. Det gör man i Frankrike till exempel när man tittar på lärarna och går in. Kan du beskriva lite, hur gör vi? Du säger att vi tittar på huvudmannen, vad innebär det?

– Ja, alltså vi tittar ju på dem som ansvarar för skolan. Den som har tillståndet då eller kommunen som ansvarar för skolan. Och vår kritik riktar sig aldrig mot lärare. Vi kan däremot studera hur lärarna gör i klassrummet för att vi behöver ge ett omdöme om undervisningen. Men det är aldrig lärarna som får kritiken. Utan vi ställer ju våra beslut, och vår kritik till huvudmannen. För det är ju huvudmannen, eller de ansvariga då, som sedan måste ge lärarna och rektorerna goda förutsättningar. Och det här liknar ju väldigt mycket hur man gör i andra länder också. Det är ju väldigt få inspektioner som kritiserar en enskild lärare. Alltså på den nivån har man helt enkelt inte råd att vara och inte så att säga ska vara heller, det finns ingen ideologi som säger att det är så man ska granska. Så att jag skulle vilja säga att vi liknar alla andra här, vi riktar oss till dem som tar ansvar och ska ha ansvar.

Och vilka liksom är de största skillnaderna när man tittar på uppdrag och befogenheter mellan Sverige då och andra länder?

– Vi i Sverige sticker ju ut helt klart på det sättet att vi baserar vår inspektion mycket på juridik. Det vill säga att vi har tillsyn. Därutöver så har vi ju kvalitetsgranskning som är lite annorlunda. Men just det här med tillsyn, det gör ju att vi granskar lagens krav – vi granskar om skolorna efterlever lagen. Och då kan man också säga att då blir det ju också många befogenheter som vi har i kombination med den tillsynen. Det här finns inte i andra länder. De har mer, så att säga, ett betygsättande system. Och de har också de kriterier som de granskar utifrån, det är mer utifrån erfarenheter och forskning, alltså inspektionen kan friare sätta upp vad det är för kvalitetskriterier de utvärderar emot. De andra länderna kan ju inte som vi till exempel ingripa med viten, utan det här är väldigt svenskt. Att vi har tillsyn, det är någonting som är väldigt unikt för Sverige.

Där man verkligen tittar på lagens krav då?

– Ja, precis. I Estland till exempel har man en granskning som är lite mer åt det man kallar för *compliance*. Det vill säga att man tittar mycket på hur man efterlever regler. Men den är inte alls lika stor och inte lika ingripande som vår inspektion är. Och man kan ju säga att det här har ju att göra med den svenska förvaltningsmodellen också, att vi har tillsyn. Man får gå tillbaks nästan ända till Axel Oxenstierna här för att se att vi har självständiga myndigheter i Sverige i ärendehandläggning. Och det gör ju också att det har växt fram någonting som heter tillsyn. Myndigheterna ska kunna ha insyn och medborgarnas vägnar i om det är skola eller om det är vägar eller om det är vård eller vad det nu än är. Så det här är liksom vår historik. Vi har inte på samma sätt haft det här betygsättandet som de gör i andra länder.

Om man tittar lite då på metoder och verktyg. Alltså hur skiljer det sig? Du pratar om tillsyn och att vi är lite unika. Men vad har vi för metoder och verktyg till skillnad från andra länder då?

– Ja, vi har ju då möjligheter att ingripa och då har vi en trappa. Det vill säga vi kan ju börja med mer milda verktyg som anmärkning. Men sedan så är det ju då att vi kan förelägga en skola och är det så att dessutom de inte hjälper, att de inte rättar det vi är ute efter, då kan

det också komma ett vite. Och vite är ju ett påtryckningsmedel. Och är det dessutom så att det inte hjälper, då har ju vi i alla fall om det då är en friskola möjlighet att stänga. Är det en kommunal skola så kan vi göra någonting som heter statlig åtgärd förrättelse, det vill säga ingripa ännu skarpare.

– Det här saknas ju i andra länder och jag vet ju att det ibland påstås till exempel att England skulle kunna stänga skolor mycket mer aktivt än vi och det stämmer inte alls. Därför att Ofsted inte har det mandatet. Om de bedömer en skola som väldigt dålig och svag och att man inte har tagit ansvar då måste de alltså skriva till departementet och departementet kan sedan i sin tur då kanske be någon annan organisation ta hand om den här skolan eller så. Men själva Ofsted ägnar sig åt betygssättningen. Och det är samma sak i Holland, Tyskland, Estland och andra länder som också har granskning. Att man stannar vid så att säga att inspektionen betygssätter och värderar, men man har inte möjligheter med de här skarpa verktygen. Så man kan säga Sverige, jag skulle vilja säga att vi är faktiskt den mest skarpa inspektionen i hela Europa.

Varför tror du att det blir sådana missuppfattningar att man tänker att England är så pass hårdare än vad vi är? Vad tror du att det kommer ifrån?

– Jag tror kanske att man växlar ihop så att säga betygssystemet med de här mer juridiska mandaten att ingripa för betygssystemet kan ju i sig vara väldigt skarpt. Det är klart att det kan kännas otroligt tufft för en skola att komma på det lägsta betygssteget. Om man tar Ofsted till exempel så har de en skala där en skola som är jättebra får betyget *outstanding*. Sedan så kan en skola vara *good* därefter, den kan vara *inadequate* som ett tredje steg. Och nej förlåt mig, *needs improvement* är det tredje steget och sedan *inadequate*. Och är det så att man bedöms på det lägsta steget då är det klart att det svider. Det är väldigt tufft och man får en ännu mer intensiv uppföljning av Ofsted då. Men man kan ju säga att så gör ju vi också. Om vi ser brister som upprepas i en skola då kommer vi åter och åter även här. Så jag tror kanske att man ibland missuppfattar effekten som det kan vara av en betygsskala.

Och när man tittar då på till exempel Ofsted då som sätter olika betyg på skolorna. Är de ute på alla skolor i hela England då? Eller hur fungerar det? Och hur gör vi?

– Ja då kommer man ju in på den här skillnaden mellan frekvensinspektion och riskinspektion. Och i Sverige så har vi inte då utformat så att vi ska till alla skolor utan vi granskar ju i väldigt hög grad på risk. Alltså där de tror att kunskapsresultaten är väldigt dåliga eller att det skulle vara mycket otrygghet på skolan. Utifrån sådana signaler väljer vi var vi granskar. I England är det mer ett system där alla under en tidsperiod ska granskas. Men det är fortfarande så att de går mer till skolor som då bedöms på de lägsta betygsstegen. Och så sker ju även i Holland, ska jag säga.

Skulle vi kunna göra på samma sätt, att vi satte någon form av betygsskala, eller är det omöjligt i Sverige? Måste man ändra regelverket då?

Ja, då måste man ändra regelverket för vi har faktiskt övervägt det. Om vi också skulle kunna sätta ett helhetsbetyg på en skola. Men med nuvarande lagstiftning fungerar det inte.

Och det är dessutom så att det kan också vara lite svårt att säga hur länge ska ett sådant betyg hålla? För vi kan ju också säga att även om vi kan i kvalitetsgranskning se väldigt positiva företeelser och arbetssätt på en skola, så kanske ett år efter så kanske vi hittar någonting i tillsynen som inte stämmer. Så att det finns så att säga frågor som är lösta kring betygssättning i Sverige.

När du är liksom ute på de här internationella konferenserna på SICI då som det heter. Hur reagerar andra länder på vårt uppdrag? Tycker de att vi liksom är konstiga eller vad säger de på något?

– Nej men jag tror de är ju intresserade och lite kanske fascinerade av några olika saker som finns hos oss. Jag skulle vilja säga att en sak som jag tror man vänder blickarna mot Sverige mycket är frågan om skolplikten, om vi börjar där. Därför att hos oss måste ju alla barn komma till skolan, en förälder kan inte neka. I andra länder så har man ju mer att länderna har en skyldighet att ge utbildning. Men om en förälder till exempel vill hemundervisa eller om man då vill ha barnen i en grupp, en skolgrupp som kanske är ganska perifert från samhället i övrigt, så finns det inget som inte finns det ingen som förbjuder det. Och det där gör ju att vissa inspektioner ute i Europa kan ha ganska svårt, till exempel om någonting som kanske liknar illegala skolor eller såna här skolor som kan finnas i skymda byggnader eller i källare, jättedåliga lokaler som saknar el och varmvatten, och så kan man inte göra någonting. Därför kan man inte kräva att alla föräldrar sätter sitt barn i skolan. Så där tror jag man ser Sverige väldigt mycket som ett väldigt positivt utformat land. Att man har en skolplikt, alltså alla måste komma till skolan.

– Sedan en annan sak som de naturligtvis frågar mycket om det är ju det här att vi tillåter vinst. Att det finns vinstincitament för fristående skolor för det är ju har jag inte sett i något annat land att det är tillåtet, utan tvärtom så granskar ju de andra inspektionerna väldigt mycket ekonomin och om man återinvesterar pengar i verksamheten. I Holland till exempel som har jättemycket friskolor, så är det jätteviktigt att pengarna inte går till ägarnas vinster utan att det ska gå till barnen och till skolan och så. Så det frågas väldigt mycket om hur det kommer sig då att vi har vinstintressen. Den andra, den tredje grejen skulle jag nämna, det är just det här att vi faktiskt själva då kan stänga. Därför uppfattas det som att vi har mycket befogenheter i Sverige, att kunna gå så långt.

Det är ju superintressant att man själv får välja då om man vill att barnen ska gå i skolan eller inte.

– Det slår ju mig väldigt mycket också att när man tittar på de här olika inspektionerna så har det att göra med kulturella och sociala företeelser. Alltså vi har olika historik, vi har olika traditioner. Om man ser den holländska inspektionen återigen, eller den belgiska kan man ju också ta, så är det ju helt klart att deras samhällsmodell bygger på att grupper i samhället kanske inte ska integreras på samma sätt, men däremot så får de liksom samexistera bredvid varandra. Så därför så har ju de tillåtit att det finns skolor med till exempel olika religiösa profiler som verkligen får vara bekännande och religiösa. Därför det är deras samhällsmodell att så gör man. Hos oss så har det ju alltid varit så att vi ska integreras i samma skola, den här liksom sammanhållna tanken, för så är ju historiken i Sverige. Och i hela Norden skulle jag vilja säga att det är så man tänker, i England till exempel som har varit ett klassamhälle med sin speciella historik så är det ju för dem också, det finns nog

ingenting annat på agendan eller kartan än att man till exempel skulle ge alla samverkstadser möjlighet att välja sin utbildning. Det vill säga så att man släpper fram det här då med att de som har mycket pengar också kan gå till det man kallar då för Independent School, vilket i England då är privatskolor helt enkelt så man betalar dyra avgifter till. Sånt är ju väsensskilt för oss, vi tillåter inte det. Så det är väldigt olika historier skulle jag säga kring utbildningarna. Man kan också se det om man tittar på läroplanerna så ser man ju också hur ett lands historik spelar in väldigt mycket i vad man har för läroplan.

– Men jag skulle väl vilja betona att just i den nordiska modellen kan man ju säga då så finns det verkligen höga krav på att alla elever ska få en bra skola och att den ska vara enhetlig och att det är liksom samma innehåll. Vi tolererar inte avvikelser på samma sätt och det tycker jag också är en fin och sammanhållande tanke att det ser ut på det sättet. Och vi delar det som sagt med våra också nordiska grannar. I andra länder så är det ju som sagt mer öppenhet för att till exempel vissa ämnen behöver man inte basera på vetenskaplig grund på samma sätt, det kan ha ett religiöst eller ideologiskt innehåll. Det kan också finnas andra former av innovationer eller så som man kanske vill testa. Och det är sånt där som inte heller tillåts på samma sätt i Sverige. Och vår idé bakom det är ju just integration, sammanhållning i landet och att vår läroplan då ska vara lika.

– Det finns ju de som tänker på motsatt sätt. Vi har ju varit inne på Nederländerna, Belgien och så vidare där det faktiskt inte finns någon nationell läroplan. Utan istället så finns det olika former av kunskapsmål. Men man låter skolorna ha sina egna läroplaner. Därför är idén någonting annat. Och det här tycker jag är viktigt att se och säga, att det också är så vi inspekterar ju därefter. Det är därför vi pratar så mycket om likvärdigheten. Likvärdigheten är så central i den svenska tanken. Och sedan bas har vi också hela tiden den här enhetliga, alltså tanken om den enhetliga skolan då i vår lagstiftning i Sverige, det vill säga om då elever inte får en likvärdig utbildning, om vissa är hemmasittare, om stödet inte fungerar till eleverna, om det är otryggt. Det får inte vara så att vissa skolor i Sverige är svaga, därför då ska vi dit och göra saker, då ska vi dit och ingripa. Och den här tanken om då den samlade enhetliga skolan gör ju också till en stark inspektion mot alla skolor. Vi har en jämlik tanke kan man säga och ett kompensatoriskt uppdrag som också kan låta som ett högtidligt ord. Men det betyder ju alltså då att om man ser att vissa elever har sämre förutsättningar att klara skolan. Då ska man hjälpa med mer där. Därför att man kan säga att skolan, att klara skolan, det är ju det bästa vaccinet eller den bästa skyddsfaktorn för att sedan klara sig i livet som individ och på arbetsmarknaden och till högre studier till exempel.

Men vi får ju ofta kritik för att vi inte granskar just kunskapsresultaten. Varför gör vi inte det och hur ser det ut i övriga Europa?

– Nej, vi har ju kunskapsresultaten mer som en risk, ett riskområde. Är det svaga kunskapsresultat på en skola och är det dessutom svaga kunskapsresultat över lång tid så har ju skolan så här större risk att komma med i vårt urval. Så tänker man även i andra länder, att man fokuserar mycket på skolor som har svaga kunskapsresultat. Sedan brukar ju frågan komma ibland om varför vi inte kräver att kunskapsresultaten ska höjas efter en inspektion och varför följer vi inte att våra insatser faktiskt leder till att kunskapsresultaten höjs. Och här kan man väl säga att det här i Sverige är det ju liksom svårt att mäta helt enkelt, vi har inte ett betygssystem som är utformat på det sättet så att det skulle kunna bli helt rättvisa jämförelser. Sedan har vi inte heller mandat att göra tester av elever vilket man

kan ha i vissa andra länder, att man i samband med inspektion kanske till exempel gör någon typ av diagnostisk test. Det har vi inte här.

– Men sedan ska jag också säga att även om det kan förekomma i andra länder att man gör någon form av kunskapstest så är det ju ändå så att det finns en stor kritisk diskussion om det, så att det också finns många länder som går ifrån den saken. Och det har att göra med den här debatten man kallar för *narrow the curriculum* eller *teach to the test*. Det vill säga att ifall man skulle ha ett ensidigt fokus på kunskapsresultaten så är det väldigt lätt att hända att man bara inför en inspektion snävar in sig på olika sätt att höja resultaten, och då kanske man till exempel se till att snäva in målen i läroplanen så att eleverna bara är förberedda för det här testet. Och det är ju inte vad man vill för man vill ju utveckla en skolas samlade hela kvalitet, allt som har att göra med värdegrund och allt långsiktigt lärande också som eleverna ska få med sig, det är ju inte bara att lyckas på ett enskilt test. Så jag skulle väl säga att de flesta andra har ßen kritisk debatt kring det och gör det inte särskilt mycket.

Ibland får vi höra att skolinspektionen borde bli ännu vassare än vad vi faktiskt är. Vad säger du om det, Helén?

– I ett internationellt perspektiv måste man i alla fall säga att vi är absolut en av de mer vassa om inte den vassaste inspektionen. Så det skulle vara ganska internationellt unikt i sådana fall om det skulle bli ännu mer. Självklart kan vi använda våra verktyg på ett mer effektivt sätt och pröva dem mer i domstol. Men man kan inte säga att vi inte har befogenheter, för vi har mycket mer befogenheter än andra länder. Och vi har ju nu också vi har lagt många viten, vi har beslutat om flera förelägganden och vi har stängt cirka 55 skolor de senaste åren. Så att vi är en myndighet som verkligen har varit vassa och har utmärkt oss för det. Sedan är det en annan sak det här när man pratar om oss som tandlösa som jag verkligen vill framhålla. Jag tycker inte alls att det är så att vi inte får effekter, om man tittar på närliggande effekter då. För att vi kan ju se att när vi kommer till en skola så börjar det ju genast bli diskussioner och synvänder. Vad kan vi lära oss av det här? Vad är det för frågor som inspektören ställer egentligen? Man pratar mycket om det och tar till det i sitt skolutvecklingsarbete. Och sedan efteråt då så kan vi ju se att vi har närmare 85-90 procent som rättar direkt det som då vi har kritiserat och det tycker jag är ett bra resultat. Att det händer saker direkt efter en inspektion.

Ja men då är det dags att runda av det här avsnittet. Du som vill veta mer om Skolinspektionens arbete, gå in på skolinspektionen.se. Idag så har du hört Skolinspektionens generaldirektör Helén Ångmo och jag, jag heter Agnes Gidlund. Tack för att du lyssnade.